

МАРАЛЬНАЯ ПЕРАМОГА ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ

У Еўропе і на тэрыторыі Беларусі пра Францыска Скарыну забыліся на некалькі стагоддзяў і ўзгадалі толькі тады, калі стала фарміравацца новая беларуская нацыя ў канцы XIX – пачатку XX стст. Ф. Скарына стаў сімвалам славацкай гісторыі Беларусі эпохі Сярэднявечч-

ча і Новага часу. Палітычныя дзеячы і БНР, і БССР спрыялі папулярызацыі асобы Ф. Скарыны ў беларускім грамадстве. Менавіта ў БССР у эпоху беларусізацыі постаць Ф. Скарыны стала знакамітай і трапіла ў школьныя падручнікі.

Як лічаць сённяшнія даследчыкі дзейнасці нашага першадрукара, “ён зрабіў важныя крокі для інтэграцыі беларускага і наогул беларуска-літоўска-ўкраінскага рэгіёна (*колішняга Вялікага Княства Літоўскага*) у агульнаеўрапейскую культурную палітыку, вельмі шмат зрабіў для трансляцыі сусветных агульнахрысціянскіх каштоўнасцей у нашым рэгіёне.

Самае важнае: ён, з аднаго боку, адкрыў вочы беларусам на ўвесь свет, а з другога – свету адкрыў вочы на нашу зямлю. Адкрыў нам магчымасць сказаць сваё сапраўднае друкаванае слова і сімвалічнае слова пра саміх сябе. Ён не прыдумаў новую тэхналогію, ён не прыдумаў, як перакладаць кнігі ці Біблію, ён не прыдумаў, як рабіць батанічныя сады ці нешта іншае. Але ён зрабіў, як мне падаецца, значна больш: змяніў непазнавальна ўсход Еўропы, уключыў вялікія масы людзей, якія пражывалі на ўсходнееўрапейскіх землях, у агульнасусветны культурны арэал, дзякуючы чаму агульнасусветная культура ўзбагацілася новымі ідэямі, досведам... Шэкспір таксама не першым у свеце прыдумаў пісаць вершы, але зрабіў гэта таленавіта. Тое ж мы кажам пра Скарыну”. Так справядліва пра Ф. Скарыну напісаў Алесь Суша, беларускі культуролог, кнігазнавец, Старшыня Міжнароднай асацыяцыі беларусістаў [1].

Актыўная друкарская дзейнасць Ф. Скарыны заняла два гады: з 1517-а па 1519-ы 22 кнігі. Усяго Ф. Скарына надрукаваў 24 кнігі, 22 кнігі былі надрукаваныя ў

Празе, а 2 – у Вільні. Напрыклад, апошняя кніга – “Апостал” – выйшла ў Вільні ў 1525 г.

Вядома, Ф. Скарына не змог бы выдаць кнігі без падтрымкі спонсараў. Яго мецэнатамі сталі віленчукі Багдан Онькаў і Якуб Бабіч, а таксама вялікі князь Канстанцін Астрожскі ды іншыя адукаваныя магнаты эпохі. Лічыцца, што Я. Бабіч і Б. Онькаў фінансавалі пераклад і выданне ўсіх 24-х кніг. А Віленская друкарня Ф. Скарыны месцілася ў доме Я. Бабіча.

Можна задумацца пра тое, навошта было прадстаўнікам тагачаснай беларускай эліты ўкладаць вялікія грошы ў друкарскую справу, калі яна наўрад была самаакупляльнай, ужо не кажучы пра вялікія прыбыткі? На нашу думку, кнігадрукаванне ў ВКЛ было справай не толькі адукацыйнай, але, у першую чаргу, палітычнай.

Некаторыя прадстаўнікі беларускай інтэлігенцыі называюць той час, калі жыў і дзейнічаў Ф. Скарына, залатым векам Беларусі. На нашу ж думку, сапраўдны залаты век на нашай тэрыторыі пачаўся пасля Грундвальдскай перамогі і скончыўся ў канцы XV ст., яшчэ да нараджэння славутага першадрукара. У 1480 г. у Еўропе паўстала новая вялікая дзяржава Вялікае Княства Маскоўскае, якое да 1485 г. захапіла вялікую тэрыторыю суседніх Наўгародскай рэспублікі і Вялікага княства Цвярскага, а Пскоўскую рэспубліку і Вялікае княства Разанскае пераўтварыла ў сваіх паслухмяных васалаў. Неўзабаве добрападыхтаванае да вайны велізарнае варожэе войска абрынулася на паўночныя і ўсходнія межы ВКЛ. З поўдня пачаліся няспынныя татарскія наезды.

Пакуль Ф. Скарына набываў адукацыю, жыў і працаваў за мяжой, ВКЛ страціла вялікія тэрыторыі на ўсходзе: у 1500 г. – Бранск, а ў жніўні 1514 г. – Смаленск.

Поўдзень і цэнтр Беларусі нішчылі, рабавалі і палілі татарскія атрады. Уся дзяржава дзень і ноч рыхтавалася да абароны. Умацоўваўся Полацк, радзіма Ф. Скарыны, дзе нават Полацкая Сафія набыла рысы абарончага храма, а тагачасная сталіца ВКЛ Вільня атрымала мураванья гарадскія ўмацаванні, нягледзячы на існаванне Верхняга і Ніжняга замкаў. У выніку вялікіх намаганняў нашы войскі ў 1506 г. разбілі крымскіх татараў пад Клецкам і вялікае маскоўскае войска ў 1514 г. пад Оршай. Аднак вярнуць Смаленск так і не здолелі.

Але нашы эліты разумелі, што перамер'е з ворагам часовае і трэба мацаваць мясцовы патрыятызм, які немагчымы без адукацыі і культуры. Дарэчы, менавіта пасля Аршанскай перамогі кіраўнікі Свяшчэннай Рымскай імперыі нямецкага народа адмовіліся ад хаўруса з маскоўскімі ўладамі і з павагай сталі ставіцца да ВКЛ і яго эліты, якая складалася з каталіцкіх і праваслаўных магнатаў і шляхты.

Паколькі ў ВКЛ тады панавала старабеларуская мова, якая была дзяржаўнай, і пісьмовая культура, якая грунтавалася на кірылічным алфавіце, Ф. Скарыне было даволі лёгка знайсці неабходныя грошы і пачаць імкліваю выдавецкую дзейнасць перакладаў Бібліі.

Наша эліта пераадолела разгубленасць, умацавала свой патрыятычны дух, у тым ліку і дзякуючы друкаванай кнізе на роднай мове, і выйграла чарговую “старадубскую вайну” з Масковіяй, у выніку якой быў вернуты стратэгічна важны аб’ект – горад Гомель.

У гэтыя часы быў прыняты Першы Статут ВКЛ, а кнігі Ф. Скарыны распаўсюджваліся сярод магнатаў і шляхты, якія пільна сачылі за рэфарматарскім рухам у Еўропе, а некаторыя з іх нават станавіліся прыхільнікамі арыянаў і кальвіністаў. Таму невыпадкова пос-

таць Ф. Скарыны мацуе патрыятычны дух беларусаў менавіта ў часы розных гістарычных выклікаў, якімі так багата беларуская гісторыя.

*Алег Трусай,
кандыдат гістарычных навук, дацэнт*

ПАРТРЭТ ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ

Заснаванне беларускага кнігадруку — самая значная і выдатная падзея ў гісторыі Вялікага Княства Літоўскага, самая яркая старонка Залатога веку Беларусі. Адбылося гэта 6 жніўня 1517 года. І гэта была чацвёртая хрысціянская Біблія на нацыянальнай мове. Выданне беларускай Бібліі ў чэшскай Празе — справа надзвычай маштабная і шматгранная, за якую стаіць тытанічная падрыхтоўчая праца: пераклад Бібліі на даўнюю